

“İslam Kültüründe Müphemliği Konuşurken Postmodern Dönemde Olduğumuzla Yüzleşmemiz Gerekliyor”

Semra Metin BİLİCİ*
Söyleşen: Büşra Nur TOPAL**

B(üşra Nur TOPAL): Bir konuşmanızda “entelektüel bir seviyenin ihtiyacını her zamandan çok hissediyoruz” dediğinizi anımsıyorum. Kavramsal dili güçlü bir Müslüman idrak seviyesi oluşturmak adına da uzun süredir okuduğunuz biliniyor. Okuma grupları kurarak gencinden orta yaşlısına pek çok yaş grubuyla birlikte düşünsel bir sürece girdiğiniz biliniyor. Böyle bir gerekliliğin farkına vardığınız dönemi ve koşullarını hatırlıyor musunuz?

S(emra Metin BİLİCİ): “Dünyayı tanımayan dünyanın maskarası olur” demişti Alev Alatl. İnancınız bile kendi kabınızın derinliğiyle veya yüzeyselliğiyle şekilleniyor. Kabınızın dünyaya ve en önemlisi gerçeğe temas etmesi gerekiyor. Kendinizi deplasmanda ifade edebilmelisiniz. Eğer bir kabile dinine inanıyorsanız, elbette bu bir gereklilik değil. Ama eğer tüm insanlara yeryüzünde yaşamak için teklif sunan bir dine inanıyorsanız, dünyaya ve gerçeğe kayıtsız kalamazsınız. Bu gerekliliğin 1980 sonrası hızlı şehirleşme ile çok daha ehemmiyet

* 1970 yılında Tunceli'nin Çemişgezek ilçesinde doğdu. Öğrenim hayatını üniversite ikinci sınıfta yarım bıraktı. Yıllarca alternatif kurumlarda okuma çalışmaları yaptı. 2010 yılından itibaren *Şehr-i Nisa Okumaları*'yla başlayan sistemli okumalarını, 2014 yılından itibaren *Taht-ı Kadem* adıyla devam ettirerek lisans, lisansüstü düzeyinde dersler verdi. Evli ve üç çocuk annesi olan Semra Metin, yıllar sonra yeniden üniversiteye dönerek, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğrenimini devam ettirmektedir, isemrametin@gmail.com.

** Arş. Gör., Samsun Üniversitesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, busranur.topal@samsun.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-3155-9670

kazandığını düşünüyorum. Monist bir yapıya sahip kasabadan veya köyden kozmopolit bir yapıya sahip olan şehre göç etmek, dilimizin kavramsal yetkinliğe ihtiyacını çok daha belirgin hale getiriyor. Müslüman idrak, ya kendini entelektüel bir seviyeden kavramsal bir dille ifade edebilme yetkinliğine sahip olacak ya da şehirde güvenli olduğuna inandığı kapalı devre yaşam alanları olan gettolarda bir topluluk olarak, toplumsal olandan kendini yalıtacak. Ve tabii bu durum, toplumsallıkla topluluğun çatışmasını da kaçınılmaz hale getirecek. Siz belki yalıtılmış alanlarda korunaklı bölgelerde, gerçeği ıskalayarak yaşamayı seçebilirsiniz ama gençler kendi zamanlarının evlatları olacaklar. Gençleri (ki bunlar evlatlarımız) ahlaksızlıkla suçlamak yerine onları kendi zamanlarını kapsayabilecek bir kavramsal dil yetkinliği ile tanıştırmak için entelektüel bir çaba gerekli. Bu entelektüel çaba, bir özgüven göstergesi olan seçici geçirgen duvarlara sahip olmayı sağlayacak. Kompleksli olmayan, savunmacı bir dilden kurtulmuş, kendinden emin, güçlü bir dilden bahsediyorum. Bu çabayı gerçekleştirecek kültürel piramidin her aşaması çok değerli ve gerekli. Eğer çabam bu piramitte bir idrak derecesine hizmet ediyorsa ne mutlu bana.

Kişisel hikâyemde ise gerçeği yadsımış olmakla yüzleşmemin bu gerekliliği hissetmemde payı oldukça fazla. Sanki olmamam gereken bir mekânda, olmamam gereken bir zamanda, olmamam gereken insanlarla yaşıyordum. Bu yetersizliğin meydana getirdiği savunmacı, suçlayıcı kaçış dili oldukça yetersizdi, yüzeyseldi. Bununla yüzleşebildikten sonra artık gerisi kendiliğinden geldi. Kendi masalımı kendi ellerimle yıkmıştım. Onu en gerçek şekliyle yazmak yaşama sorumluluğumu almam demekti. Kendi hikâyemin özü bu diyebilirim.

B: Youtube platformu üzerinde bir kanalınız var. Burada kitap ek-senli yürüttüğünüz çalışmaların yanı sıra film okumaları da mevcut. Yakın zamanda Thomas Bauer'in Müphemlik Kültürü ve İslam: Farklı Bir İslam Tarihi Okuması adlı kitabını değerlendirdiniz. Bauer'in bu metnini niçin gündeminize aldınız? Bu kitabı değerlendirme amacınız neydi?

S: Kişisel hikâyemize dönük yüzleşmeler, kaçınılmaz olarak yakın dönem din algısıyla, Türk modernleşmesiyle ve tabii siyasal İslamcılıkla da yüzleşmek demekti. Bu amaçla yakın dönem İslam düşüncesi okumaları modern dönem din dili konusunda da düşünme imkânı verdi bize. Bakışımızı kendimize çevirmiştik artık. Masada yatan hasta da

bizdik, onu muayene edecek olan doktor da. Kendi ellerimizle kendimizi anestezi yapmadan canlı canlı ameliyat etmemiz gerekiyordu. Yani cesur yüzleşmeler gerekiyordu. Bu iş bizim bildiğimiz gibi olmayabilirdi. Tüm bu yolculuğun yol azığı okumak ve yazmak.

Bütün entelektüel çabalar doğurgan bir yapıya sahip. Bir kitap yeni bir kitaba sizi gebe bırakıyor, bir film sizi yeni bir filme götürüyor. Thomas Bauer'ın kitabı son 150 yıllık dönemde ortaya çıkan İslam yorumları hakkında yerli ve yabancı okumaların götürdüğü bir duraktı. Geç modernleşen ülkelerde ortaya çıkan tüm modernleşme adımları, aynı zamanda-modernleşme karşıtı bir din dilini de- ortaya çıkarıyor. Yani bizim modernleşme hikâyemiz, Batı karşıtlığı zemininde gerçekleşiyor. Yazar da tarih boyunca İslâm geleneği içindeki çeşitliliğe dikkat çekerek modern dönemde bu çeşitliliğin nasıl görmezden geldiğini örneklerle gösteriyor. Geleneksel tüm bagajından kurtarılarak özgürleştirilen (!), modern dönemde ortaya çıkan dini yorumlama biçimlerinin ne ölçüde modern oldukları ne ölçüde kazanç ve kayıp içerdikleri son dönemlerde tartışılabilir. Çünkü artık eleştiriye sahip olacak kadar tarihi ve siyasi gücü, düşünsel arka planı var. Bu okumalar Fethi Benslama'yla¹ psikanalist bir yorumlamaya uzanırken şimdilerde Thomas Bauer'la müphemlik bağlamında devam ediyor.

B: İslam zihniyet dünyası tarihi metinleri, şayet yazar dışarıdan bir göz ise ihtiyatla karşılanır. Öyle ki kestirme yoldan –oryantalist-tanımlaması yapılır ve kenara konulur. Hatta bir katman daha: Bauer literatürde “ünlü oryantalist” Bauer'ın metni bu açıdan içeriden eleştiri olsa da pek çok Müslüman okur tarafından da sahiplenilmiş görünüyor. Kitabın Türkiye'deki dolaşımını, alımlanma biçimini nasıl değerlendirirsiniz?

S: Din, yaşanarak anlam kemaline ulaşılabilecek bir alan. Tam da bu yüzden din ve dindarlık hakkında konuşmanın objektifliği, tecrübeden yoksun olma nedeniyle, içsel bir ilişkiden yoksun kalmış bir dildir. Ama aynı zamanda içten bakışın da barındırdığı handikapları görebilmemiz gerekiyor. İyi bir okur, “yazarı öldürerek” o metinle ilişki kurmaz. Yani yazarın baktığı yerden görünenle ilişki kurduğunu aklından çıkarmaz. Bu uyanıklıkla yapılacak bir okumanın eksik görüntüleri tamamlamak anlamında çok katkısı olacağına inanıyorum.

Kendimize dışardan bir bakışa ihtiyacımız olduğu konusunda hiçbir şüphem yok. Fakat dışardan yapılan tanımlamayla aynada gördü-

¹ Benslama'nın İletişim Yayınları'na neşredilen *İslam'ın Psikanalizi* adlı kitabından bahsediliyor.

ğünüz aynılaşırsa bu defada okurun ölümü gerçekleşmiş olur. Edward Said'in Oryantalizm'i, dışardan tanımlandığı biçimde oluşturulmaktan/oluşturılmaktan bahsederek bizi çok ciddi bir şeye karşı uyarılmış oldu. Ama yaşadığımız dönemin iletişim imkânlarının oluşturduğu dünyada, algılanma şeklimizdeki payımızla yüzleşmemiz gerekiyor. Kapalı devre bir anlayışın kendimizi tanımak için de eksik kalacağını düşünüyorum. Oryentalist her okuma biçiminden yararlanabilecek bir özgüvene sahip, seçici geçirgen duvarlara sahip olmalıyız diye düşünüyorum. En azından entelektüel çaba bunu gerektirir.

Türkiye'de Thomas Bauer'in bu kitabının bu kadar sahiplenilmiş olmasını son 150 yıldır oluşan din dilinin İslam Kültüründeki hangi zenginliklerden yoksun olduğunu göstermesinden dolayı olduğunu düşünüyorum. Yani "neyi kaybettiğini hatırla"makla ilgili bu kitabı okumak. Bu eksikliklerin meydana getirdiği indirgemeci ve daraltılmış dini alanda nefes alamamak, sorun çözememekle ilgili okuyucunun ilgisi bence. Ve bu ilgi, tekrar dışardan bir dille de olsa, kendine, kültürüne işaret edilmesi ile açıklanabilir. Okur, bu metinde yer alan imkânla yaşadığı dönemde var olabileceğinin ümidini hissediyor olmalı.

B: *Okur sanki kitaba veya Bauer'e değil de "müphemlik" ifadesine karşı tereddüt içerisinde. Malumunuz kitabın çevirmeni Tanıl Bora. Türkçe karşılık olarak müphemlik ifadesini veren de kendisi. Müslüman çevrelerce epey tartışılmış görünüyor. Müphemlik ifadesini siz nasıl değerlendirirsiniz? İsbetli görünüyor mu?*

S: Sadece bu kitapta değil başka çalışmalarda da gördük ki din hakkında en temel kaynakları ele alarak geliştirdiğimizi sandığımız söylemlerde bile hâkim düşüncenin belirleyiciliği var. Çok katmanlılığından arındırılmış, açık ve seçik olanla eşitlenerek hakikate sahip olduğuna inanılan din dilinin izlerini Batı düşüncesinde rahatlıkla sürebiliyoruz. Aynı tehlike bu konuda da geçerli: Gerçeğin katmanlı oluşu. İslam Kültüründe müphemliği konuşurken postmodern dönemde olduğumuzla yüzleşmemiz gerekiyor. Çünkü entelektüel çaba, teyakkuz halinde olmayı gerekli kılıyor. Bu defa da postmodern dönemin hâkim düşüncesinin etki alanında, hakikatin yitimine hizmet edeceğine dair eleştiriler çok kayda değer bence. Müphemliğin kelime olarak buna hizmet edebilecek bir kullanımı var şüphesiz. Fuzzy mantığın hâkim olduğu dönemde müphemlik kelime olarak tedirgin edici. Her ne ka-

dar kitapta müphemliğin kontrol altında tutulduğuna dair çokça hatırlatma olsa da “anlamın buharlaşması”yla sonuçlanabilecek bir -çok anlamlılığa- dönüşebileceği de unutulmamalı. Müphemlik “Ya ya da” düşüncesine mahkûm olmuş din dilinin, “hem hem de” yaklaşımına geçişi için bir kazanım. Fakat müphemliğin kontrol altında tutulmasının, kitaptaki ifade ile ehlileştirilmesinin nasıl olacağına dair üzerinde kafa yorulmalı diye düşünüyorum.

B: Kültürel müphemlik ve müphemlik hoşgörüsü kavramlarıyla nasıl bir çerçeve çiziyor Bauer?

S: Yazar kültürel müphemlik ve hoşgörü ayırımı ile okurda oluşabilecek bazı tedirginlikleri gidermeye çalışıyor. Kitapta kültürel müphemlik, “herhangi bir olguya dair, bir eyleme dair, bir kavrama dair aynı anda farklı yorumlar benimsenebiliyor ve bu yorumların hiçbirisi tek başına geçerlilik iddiasında bulunamıyorsa, orada bir kültürel müphemlik olgusuyla karşı karşıyayız” olarak ifade edilmiş. Yani kültürel müphemlik, tam da birbirleriyle çelişen normların, aynı anda geçerli olmasıyla gösteriyor kendini. İdeolojik ve dogmatik yorumlara karşı bir emniyet alanı olarak kültürel müphemliği görüyoruz. Bu alan hakikate sahip olmak iddiasını da baştan engellemiş oluyor. Böylelikle de insanın hakikat adına iktidar alanı oluşturmasının önüne de geçiliyor. Kültürel müphemliğin hoşgörü ile karıştırılma ihtimalinin farkında Bauer. Hoşgörü, yabancı yorumların kendimizinkilerin yanı sıra var olmasına izin vermekle, var kabul etmekle ilgili. Kültürel müphemlikte olduğu gibi aynı değerde olduğunun kabulü yok, var olmasına izin vermek gibi üstenci bir bakış da gizli hoşgörünün içinde. Gerçeğin katmanlı yansımalarına imkân sunan kültürel müphemlik, gerçeğin indirgemeci bir şekilde tek bir katmana mahkûm edilmesine izin vererek, gerçeğe temas konusunda daha kapsamlı bir alan oluşturuyor.

B: Kitapta önemli gördüğüm bölümlerden biri “Tanrı Çeşitlemeli Konuşur mu?” başlığı. Siz bu başlıkla ilgili olabilecek şekilde, yüz güldüren bir anıdan bahsediyorsunuz. Onu tekrar aktarabilir misiniz?

S: Evet, tabii ki. Yıllar önce bir derste, elime bir not tutuşturulmuştu. Derse gelen bir hanımefendinin eşi tarafından iletilmesi istenen bir soruymuş. Şu yazıyordu notta: “Nasıl olur da Allah bir konuda farklı şeyler söyleyebilir?” O zamanlar, bu kitabın açtığı alanın farkında değildim tabii ki. Ama Allah kelamının tek bir idrak seviyesine hapsedilmesinde bir sorun olduğunu fark ediyordum. Cevap olarak: “Ancak

Allah bir konuya çok değişik cevaplar verebilir" dedim. O dönemki kapasiteme göre şimdi gündemimde olan müphemlik sorununu ucundan yakaladığımı düşünüyorum.

B: Kesinliği öğütleyen dinsel referanslarla sarılı bir toplumsal gerçeklikte yer alıyoruz. Bu verili alan, tasavvurumuzdan davranışsal pratiklerimize kadar, önemli bir belirleyen. Kitapta Bauer, Hz. Osman'ın telif çalışmalarından örnekler sunarken "aynı malzemeden ne kadar farklı hikâyeler kurgulanabiliyor" diyor. Bugünse geleneksel dünyanın aksine dinsel metinlere belirli bir referans ağına sadık kalarak ve belirli bir anlamı öne çıkararak mı yaklaşıyoruz sanki? Bu tavır, hoşgörü algımıza ne yaptı ve dahi ne yapıyor?

S: "İslam'ın İslamlaştırılması" denilebilecek bir sürecin farklı ifadeleri son zamanlarda sürekli karşımıza çıkıyor. Yazara göre de Selefilik, oryantalizmin murat ettiği çerçeve ve hedef içerisinde teşekkül etmiş bir olgudur. İslam'ın ürettiği müphemlik alanını kısırlaştırmayı hedefleyen bu oluşumun yazar nezdinde makbul bir yanı yoktur. Bunun bir proje olarak Müslüman ülkelerde pazarlanan bir ürün olarak satın alındığı konusundaki tespitleri not edip bir yana bırakalım. Bu durumun bizden kaynaklanan boyutunu masaya yatıralım bence. Müslümanlarda dâhil olmak üzere batılı olmayan dünyanın modernizmle yüzleşmesiyle başlamak gerekiyor. Siyasi yenilginin şiddetiyle çok hızlı çözüm üretmek için tarihsel/geleneksel/kültürel/ilmi bagajlarından kurtulmuş bir din algısının oluştuğunu ve çok acil bir şekilde asıl kaynaklara dönülüp oradan kendini yeniden inşa etme çabasını görüyoruz. İlmin, kültürün, derinliğin eşlik etmediği, daha çok aksiyona dayalı, siyasi bir çabanın yansıması olan ideolojik din dilinin etkisi, Müslüman coğrafyada çare olarak karşılık bulmuş. İdeolojik algının barındırdığı tüm handikapların bu dönemde yeni oluşan/oluşturulan din diline nasıl dönüştüğüne şahit oluyoruz. Bu dil de ideolojik keskinliğin, kesinliğin belirleyiciliği için indirgemeci, lafzi anlama mahkûm olmak zorundaydı. Hemen şimdi burada sonuç alınmalıydı. Bunun için de niceliksel düzeydeki referanslara sadık kalarak o belirlenen anlamı söyleyen ayet ve hadis enflasyonu ile karşılaştık.

Ben kendi kişisel hikâyemde bunu şu şekilde ifade ediyorum: "Sanki yolda yürürken başıma ayet ve hadisler düşmüş gibiydi". Her şey çok netti, ne yapılması gerektiği apaçıktı, sadece bana onları yapmak kalmıştı. Metnin anlamını tükettiğimizin iddiasıydı bu. Ne garip

şimdi ise o dönem ortaya çıkan bu algının ne kadar modern olduğu ile yüzleşiyorum. Gelenekle bağı kopmuş olan nevezhur bir din dili, kendi coğrafyasına, kendi tarihine, kimliğine, toplumuna yabancılaşarak her şeyi çözmüş, anlamış olarak hakikati elinde tuttuğunu iddia ediyordu. Böyle bir mutlaklık iddiası o iddiadan vurulmakla sonuçlandı tabi ki. Aile içinde, Müslümanlar içinde, coğrafya içinde ötekisini var etmekten beslenen reaksiyoner bir dil, kendisi gibi düşünmeyi dini referanslarla da kolaylıkla yargılayıp mahkûm edebilirdi, etti de zaten. İdeolojik bir yalnızlığın içinden bakıldı her şeye. Kolay manipüle edilir olan bu dilin duygulanımı da çok güçlü olduğu için etki alanı büyümesine rağmen ilmi derinliği, kültürü, kavramsal dili gittikçe çok daha yüzeysel oldu.

B: Muhtelif okuma tarzları ile Bauer belli ki yatay düzeyde bir arayış içerisinde. Meseleleri dikey düzeyde ve yalnızca ilahi referanslarla anlamlandırmak, modern dünyada nasıl bir -inanan insan profili- oluşturuyor? Müphemliğe açık olmamayla bütünlük hissini yitirme arasında bir ilişki kurulabilir mi? Müphemlik hoşgörüsünün yitimi tekamülün yitimi diyebiliyor muyuz?

S: Dikey bir yapıda oluşan tüm hiyerarşik algıların uzun süredir sarıldığını veya yıkıldığını görüyoruz. Düşüncede, toplumda, ailede bu çok belirgin. Dikey yapıların ürettiği ilişkilerin artık sağduyuyu tatmin edecek bir çözüm üretmediğiyle yüzleşmek bizim coğrafyamızda çok zor. Fakat bu konularda yeterince entelektüel emekle dikey parametrede şekillenebilecek yatay ilişkilere yer açılabilir diye düşünüyorum. Tüm bu çaba ilahi referanslarla kurulması gereken dikey ilişki için de geçerli. Bu ilişkinin birbirine üstünlüğü olmayan katmanlılığını konuşabiliriz mesela.

Tek bir ilişki türünün kolaycı anlamsal bütünlüğü yerine paradoksal bir ilişkinin anlamsal bütünlüğünden yana olmaktan bahsediyorum. Paradoksal olanın birbirini tamamlayan bütünlüğü yeni ile, farklı olan ile ilişki kurarken bir esneme imkânı verecektir. Kafa konforunu sağlayan tek bir idrakin netliği yerine, paradoksal olanın rahatsız edici varlığını tercih edebilirsek eğer tekâmül için bir zemin de elde etmiş oluruz. Thomas Bauer, Batı'nın çok anlamlılığı bertaraf etme yönünde yol izlediğini söylerken, İslâm'ın yolunun ise çok anlamlılığı ehlileştirme olduğuna işaret ediyor. Batı'nın tekçi hakikat söylemi, beraberinde kaçınılmaz bir şiddeti getirirken, İslam kültürünün içinde

çok kültürlülük var. Böylece hayata daha bir sükûnetle bakabilme genişliğine kaynaklık eden bir zemin söz konusu. Bu, İslam kültürünün müphemliğe imkân tanıdığına işaret ediyor.

B: Din müphemliğe açık mıdır?

S: İnanç konusundaki her iddiamız varsayımsal olmaya mahkûm. "Allah en doğrusunu bilir" cümlesinin, modern dönemde "Müslüman en doğrusunu bilir"e evrilmesi, dinden ne anladığımız konusunda da çok ciddi bir yanılısamaya işaret ediyor. Din müphemliğe açık mı bilemiyorum, ama insanın dinden ne anladığı müphemliğe açık. Hatta bireysel çeşitliliğe bile imkân veren bir alanı var dinin. Niyet bunun en bariz göstergesi. Fakat bunun göreciliğe dönüşmesi ihtimali, müphemliğin kitaptaki tabiriyle "ehlileştirilmesini" gerekli kılıyor. Dinin ideolojik bir dogmatizme dönüşme tehlikesi göz ardı edilemez. İdeolojik dogmatizmin netliği, keskinliği, onun katılığına hizmet eder. Katı olanın ise gerçeği yadsıması kaçınılmaz. Katılmış bir din dilinin gerçek karşısında kazanma şansı yok.

Gerçek her hâlükârda kazanır. Gerçeği yakalamak konusunda sahip olunması gereken esnekliği ise müphemlik kültürünün sağlayacağını umuyorum. Dinden ne anlamamız gerektiği Müslümanların tecrübelerinden bağımsız düşünülemez. O tecrübeyle temas kurmak, insana inanmak ve güvenmekle ilgili aynı zamanda. Bize fesat çıkarmak, kan dökmek ihtimalimize rağmen inanan ve güvenen bir Rabbe inandığımızı unutmamamız gerekiyor.

B: Modern bir yüzyılda yaşayan insanlar olarak geleneksel olanın temsilleriyle hareket edebiliyoruz. Klasik metinler modern yaşam biçimlerimizde kesinlik üretebiliyor. Çoklu parametrede geleneksel olanla hareket etmek ne anlama geliyor?

S: Modern dönemde geleneksel olanı temsil ettiğini söyleyen insanların tamamı hakikati temsil ettiğini düşünüyor. Bu aslında müphemliğin bütün idraklerde ortadan kaldırıldığını gösteriyor. Böylelikle geleneksel dünyanın bin yıldan fazla süredir sahip olduğu müphemlik kültürünün, modern dünyanın gelenekselcilerinde olmadığını, müphemliğin öldüğünü görüyoruz. Kur'an'ın tarihselci bir yorumla ele alınması, hadisler konusundaki bütün eleştiriler, tek bir parametreye hapsedilen modern İslam algısının sonucu. Yani İslamcılığın sonucu. Bu indirgemeci tüm yaklaşımlar, aslında daima duyulmak istenenin söylenmesiyle sonuçlanıyor. Yani evrensellik denilen şeyle, mevcut ortak

kanının kabullenilmesiyle sonuçlanıyor. Bu durum şu açıdan önemli: Tüm bu süreç İslam'ın, artık yaşadığı döneme söyleyebileceği özgün bir yönünün kalmamasına sebep oluyor. İşte müphemlik, Kur'an'ın zaman-aşıcı bir anlam potansiyeline sahip olmasına yol açıyor.

B: Bauer'in müphemlik algısı, Kur'an'ın zaman ve mekânda yeniden ve yeniden hitap edebilmesini sağlayan bir imkân mı o halde?

Kitapta bence çok önemli bir başlık vardı: *İslam'ın İlahiyatlaştırılması*. Bence çok etkileyici bir başlık. İslam'a dair bütün konuların sadece ilahiyata özgü olarak ele alınması. Başka hiçbir idrak seviyesiyle, örneğin estetik, örneğin edebi olarak, ele alınamıyor İslam. Modern dönem Müslümanlarının da kültürel ve estetik eksikliğinin de nereden kaynaklandığını işaret ediyor bu durum. Oysa klasik ilmî gelenek bütün parametrelerin farkında ve temsil ettiği hakikatin payının da farkındalar. İslam'ın müphemlikten arındırılmasını, ilmi literatürden kopuşla ilişkilendirebiliriz bu bağlamda. Gelenekselliğe karşı modern tutum, ilmî müktesebata sırtını dönmeyi de gerektiriyor. Görüyoruz ki modern dünyada gelenekseli temsil etmek olarak gördüğümüz durum, ilmî olandan kopuş. Bununla birlikte müphemlikten arındırılmış bir idrak düzeyi. Reformist ilahiyatçılarla ilahiyat kalıplarının hâkim kılınması, dinin de yalnızca ilahiyatlaştırılmasını getirmiş durumda. Bu, hakikat iddiasının, aldığımız pozisyonun ilahiyat diliyle desteklendiğini göstermekte. Bu, bitmez tükenmez ve kesinlik iddialarıyla örülü ilahiyat tartışmalarının -ihtimaliyet bakış açısına- sahip olmadığını görüyoruz. Kitapta söylendiği gibi rahmet olarak görüş farklılığını yitirmiş, bütün ihtimaliyetlerin sifıra indirildiği bir kültür ile karşı karşıyayız. İnananların İslam algısını bu yitimden kurtaracak olan imkân, müphemliğin yeniden gündeme alınması. Çünkü insanın dünyadaki varlık zemini paradokslar üzerine ikame edilmiştir. Karşılaştığımız ve karşısında savunmasız hissettiğimiz paradokslar ise aslında hakikate sahip olma iddiamızı elimizden alıyor. Çünkü paradoksun hangi tarafı ağır bassa, diğer tarafı bir şekilde kendini ifade etme alanı bulacak.

B: Sizce bu kitap nasıl bir Müslüman akıl resmediyor? Kesinlik talep eden ve çeşitliliğini yitiren algıya rağmen paradokslar üretmeye devam eden bir dünyada, Türkiye'deki mevcut modern dini kültüre ne tür bir katkı yapabilir? Yeni bir dinsellik oluşturabilir mi?

S: Gerçeğin netliği, kesinliği, açık ve seçik oluşuyla modernizm arasında bir ilişki kurmak hiç de zor değil. Sermayenin güvenliği için öngö-

rülebilir bir dünya ve öngörülebilir insanlar gerekliydi. Kolay yönetilebilir bir dünyanın sömürülebilir insanları olabilmemiz için standardizasyondan geçmek ancak müphemliğın kaybı ile olabilirdi. Bu kitapta müphemlik kültürünün izlerinin İslam'da sürülmesiyle tüm ideolojik dayatmalara, tektipleştirici aydınlanmacı zihniyete karşı, Müslüman olmanın sağlayacağı imkân tartışılmış oluyor.

Müphemlik kültürünün oluşturacağı Müslüman aklın, gerçekte yüzleşebilecek imkânı her daim bulabileceğini görüyoruz. Bu da kendi zamanını yakalayabilmek ve yeni olanla temas kurmak adına önemli bir imkân. Bu kitap yeni bir dinsellik değil ama geçmişte geleceğı bulabilmek anlamında bir fırsata işaret ediyor bence. Bu okumanın postmodern dünyaya hizmet etme tehlikesine karşı Müslüman aklın, teyakkuz halinde olmasını işaret ettiği ve insanlara, kendi zamanlarının şahitleri olma konusunda İslam kültüründeki imkânları hatırlattığı söylenebilir.